

Research Paper

Gap Analysis of Current and Expected Situation of the Impact of Rural Tourism on Sustainable Livelihoods of Rural Households: A Case Study of Kalvan Village

N. Bashiri¹, H. Farhadian², E. Abbasi³, M.H. Vakilpoor⁴, H. Moumeni Helali⁵

Received: 3 July, 2022   Accepted: 6 January, 2023

Abstract

Introduction

The village, as the basis of the system and due to its position at different levels of the development process, plays an important role in the life and prosperity of any society. Agriculture as the dominant activity in the village has a decisive role in providing independence and food security. Agriculture has many capacities, and it is very important to use these capacities in order to provide a sustainable livelihood and maintain the population of the villagers. One of these capacities is benefiting from rural tourism. Accordingly, the purpose of this study was to analyze the gap between the current and expected situation of the impact of rural tourism on sustainable livelihoods of rural households.

-
1. MSc Graduated, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
  2. Corresponding Author and Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. (h.farhadian@modares.ac.ir)
  3. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
  4. Assistant Professor, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
  5. Researcher of Rice Research Institute of Iran, Mazandaran Branch, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Amol, Iran.

DOI: 10.30490/rvt.2023.359218.1468

Materials and Methods

The present research is applied of view point of its purpose and is a descriptive-survey in terms of its method. The statistical population of the study included 224 households in Kalvan village. Using Krejcie and Morgan table, 135 households were identified as the sample participated in this study. In order to achieve the purpose of the research, a questionnaire was used to collect data. The reliability of the research tool was confirmed by using Cronbach's alpha coefficient. In order to analyze the data, SPSS software was used.

Results and Discussion

Examining the gap between the current and the expected situation, the results indicate that the expected situation score is significantly higher than the current situation score of the impact of tourism in each of the dimensions of sustainable rural livelihood. The results showed that there is the largest gap between the expected and current status of dimensions of institutional-structural, economic-financial and natural-environmental resources, respectively. Therefore, paying attention to these dimensions, including the introduction of Kalvan village as a tourist destination through mass media, as well as providing the necessary conditions to stabilize the livelihood of Kalvan village households and their permanence in the village will be of great help.

Conclusions

The key message of this study was based on the principle that the expectations of people living in Kelvan village on the sustainability of livelihood assets due to tourism have not been met to a large extent. The need to address the expectations of the target community (tourist areas) is related to the coordination among different organizations, including the tourism organization, the environmental organization, and the agricultural jahad organization of the province, as well as other related institutions. On the other hand, culturalization of the proper use of natural resources by tourists should be paid attention to by those in charge.

Keywords: Rural Tourism, Multifunctional Agriculture, Sustainable Rural Livelihood, Kalvan Village.

روستا و توسعه

سال ۲۶، شماره ۱۰۳، پاییز ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تحلیل شکاف وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری روستایی بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی: مورد مطالعه روستای کلوان

نسرین بشیری^۱، همایون فرهادیان^۲، عنایت عباسی^۳، محمدحسن وکیل‌پور^۴، هادی مؤمنی هلالی^۵
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۴/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۶

چکیده

یکی از راهکارها برای بازگرداندن ساکنان بومی به روستاها و یا حفظ جمعیت روستاها بدون آسیب به بافت و طبیعت آنها توسعه گردشگری روستایی است. بر این اساس، هدف تحقیق حاضر تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری روستایی بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی است. تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۲۴ خانوار روستای کلوان بودند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، ۱۳۵ خانوار به‌عنوان نمونه مورد مطالعه شناسایی شدند. نتایج بررسی شکاف بین وضع موجود و مورد انتظار، حاکی از آن است که امتیاز وضعیت مورد انتظار در مقایسه با وضعیت موجود تأثیر گردشگری در هریک از ابعاد معیشت پایدار روستایی به طور معنی‌داری بالاتر است. نتایج نشان داد که بین وضعیت مورد انتظار و موجود ابعاد نهادی-ساختاری، اقتصادی-

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲- نویسنده مسئول و استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
(h.farhadian@modares.ac.ir)

۳- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۴- استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۵- محقق مؤسسه تحقیقات برنج، معاونت مازندران، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، آمل، ایران.

DOI: 10.30490/rvt.2023.359218.1468

مالی و منابع طبیعی-زیست محیطی به ترتیب بیشترین شکاف وجود دارد. لذا توجه به این ابعاد از جمله معرفی روستای کلوان به عنوان مقصد گردشگری از طریق رسانه‌های جمعی و نیز فراهم‌سازی شرایط لازم در پایدارسازی معیشت خانوارهای روستای کلوان و ماندگاری آن‌ها در روستا کمک شایانی خواهد کرد.

کلید واژه‌ها: گردشگری روستایی، کشاورزی چندکارکردی، معیشت پایدار روستایی، روستای کلوان.

مقدمه

روستا به عنوان قاعده نظام و به واسطه جایگاه آن در سطوح مختلف فرایند توسعه، نقش مهمی در حیات و شکوفایی هر جامعه‌ای دارد (Rezvani, 2004; Moumenihelali et al., 2021). کشاورزی به عنوان فعالیت غالب در روستا، نقش تعیین کننده‌ای در تأمین استقلال و امنیت غذایی دارد (Beckman & Countryman, 2021; Viana et al., 2022)؛ بنابراین شناسایی و تعیین کارکردهای کشاورزی می‌تواند تصویر روشن‌تری از توانمندی‌ها، قابلیت‌ها و حتی ضعف‌های کشاورزی ارائه دهد و به برنامه‌ریزی جامع و کارآمدتر سیاست‌های کشاورزی منجر شود و کشور را در مقابل چالش‌هایی همچون افزایش جمعیت، بیکاری، مهاجرت، تهدید امنیت غذایی و ملی، نگرانی‌های زیست محیطی و غیره بیمه کند و به یاری توسعه روستایی بیاید (Alibaygi & Borzoo, 2014). لذا، بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های کشاورزی در راستای معیشت پایدار روستاییان امری ضروری است (Moteei-langroudi, 2003). یکی از ظرفیت‌های عظیم آن، کشاورزی چند کارکردی و یکی از کارکردهای مهم آن گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ به یک فعالیت جهانی و رو به رشد تبدیل شد (Lane et al., 2022). گردشگری به عقیده بسیاری از محققان در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصادی مزایای بسیاری دارد، که آن را به یک ابزار مؤثر برای از بین بردن فقر و دستیابی به معیشت پایدار تبدیل می‌کند (Ashley et al., 2001; WTO, 2004). ایران به واسطه قدمت و طبیعت خاصی که بر مناطق روستایی آن حاکم است، از ظرفیت‌های عظیمی در حوزه گردشگری روستایی برخوردار است. اما عدم سازمان‌دهی مناسب موجب عدم برخورداری مردم از منافع مناطق دارای ظرفیت‌های بالقوه گردشگری می‌شود که به نوبه خود باعث مهاجرت و خالی شدن سرمایه انسانی از مناطق روستایی می‌شود.

روستای کلوان یکی از روستاهای بخش آسارا در شهرستان کرج است که طی سالیان اخیر به دلایل پایین بودن درآمد و محدود بودن منابع درآمدی روستا، نبود امکانات رفاهی مناسب، نبود زیرساخت‌هایی از قبیل جاده مناسب، مدارس راهنمایی و دبیرستان با مسئله مهاجرت روستاییان

به‌خصوص جوانان مواجه است؛ به‌طوری‌که اکثر جمعیت روستا به طور موقت در فصل تابستان در این روستا اسکان می‌یابند. از طرفی به‌خاطر اهمیت دسترسی کوهنوردان به قله‌های کهار و ناز واقع در این روستا و همچنین به‌واسطه طبیعت بکر و آب و هوای مطبوع که از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است، می‌توان از ظرفیت‌های گردشگری این منطقه در ایجاد اشتغال و درآمد به نفع مردم منطقه در راستای ایجاد معیشت پایدار برنامه‌ریزی کرد. لذا این موضوع بر اهمیت مطالعه در حوزه گردشگری و فراهم کردن زمینه معیشت پایدار در این منطقه می‌افزاید. بر این اساس، مطالعه حاضر به تحلیل شکاف وضعیت موجود و مورد انتظار اثرات گردشگری روستایی بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی در روستای کلوان می‌پردازد.

مبانی نظری

برخی معتقدند عصر کشاورزی متعارف که هدف آن فقط تولید مواد غذایی و فیبر است، رو به پایان است و مدل‌های جدید کشاورزی با اهداف بسیار وسیع‌تری از جمله تولید از طبیعت و مناظر گردشگری تحت عنوان کشاورزی چند کارکردی رو به گسترش است (Wilson, 2007). کشاورزی چند کارکردی دلالت بر این دارد که فعالیت‌های کشاورزی می‌تواند فراتر از تولید مواد غذایی و فیبر، با مدیریت منابع تجدیدپذیر، حفاظت از چشم‌انداز و تنوع زیستی و اکوسیستم‌های طبیعی به رشد اقتصادی مناطق روستایی کمک نماید (Kheirollahi et al., 2021; Ragkos & Theodoridis, 2016). کشاورزی چند کارکردی به‌عنوان یک مدل کشاورزی که فعالیت کشاورزی را مورد باز ارزیابی قرار داده و ماهیت تجویزی دارد، مورد توجه است. به‌واسطه کشاورزی چند کارکردی، توسعه یک چارچوب برنامه‌ریزی جامع که شامل امنیت غذایی، کارکردهای زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی است، ضروری است (Spataru et al., 2019). یکی از کارکردهای کشاورزی چندکارکردی، گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی به‌عنوان یک ابزار مهم با هدف احیای مناطق روستایی است (Zheng, 2022). گردشگری روستایی بخشی از صنعت بزرگ گردشگری است که نقش مهمی در توانمندسازی مردم محلی و ایجاد تنوع در رشد اقتصادی و نیز ایجاد فرصت‌های شغلی جدید دارد (Yari Hesar & Bakhtar, 2016). تحقیقات گردشگری معمولاً بر صنعت گردشگری، تولیدات و گردشگران تمرکز دارد. لذا توسعه گردشگری به‌واسطه عدم توجه به فقر روستایی مورد انتقاد زیادی قرار گرفته است. عده‌ای از محققان معتقدند که استفاده از رویکرد معیشت پایدار برای هدایت و تحلیل گردشگری در توسعه روستاها می‌تواند پاسخی برای انتقادها باشد (Ashley, 2000). معیشت پایدار یک مفهوم چندبعدی و تحت تأثیر عوامل مختلف است (Tabares

(et al., 2022). چمبرز و کانوی (Chambers & Conway, 1992) مدعی هستند که سه مفهوم پایداری، توانایی و برابری از اصول اصلی یک معیشت پایدار هستند و معتقدند که معیشت از قابلیت‌ها، دارایی‌ها (سرمایه‌ها و منابع، دسترسی و حق دسترسی) و فعالیت‌های لازم برای امرار معاش تشکیل شده است. به اعتقاد آن‌ها یک معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشارها و شوک‌ها، سازگار شده و بهبود یافته و نیز قابلیت‌ها و دارایی‌های خود را تقویت یا حفظ کند. همچنین فرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل‌های بعد فراهم آورد و نیز منافعی را برای دیگر معیشت‌ها در سطوح محلی و جهانی و در کوتاه‌مدت و بلندمدت به همراه داشته باشد. یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های تحلیل معیشت پایدار، چارچوب پنج‌جزئی دپارتمان توسعه بین‌المللی (DFID, 2001) است. این چارچوب یک ساختار تحلیلی برای تسهیل درک گسترده و نظام‌مند از عوامل مختلف است که فرصت‌های امرار معاش را محدود و یا افزایش می‌دهد و نشان می‌دهد که چگونه آن‌ها با یکدیگر ارتباط دارند (Krantz, 2001). یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین اجزا در شکل‌گیری راهبردهای معیشت پایدار، معیشت پایدار دارایی‌های معیشتی است (Sojasi Qidari et al., 2016; Haji Hosseini et al., 2019). دپارتمان توسعه بین‌المللی پنج جزء از دارایی‌ها و سرمایه شامل سرمایه‌های طبیعی^۱، فیزیکی^۲، مالی^۳، انسانی^۴ و اجتماعی^۵ را ارائه کرد (DFID, 2001). مطالعات حاکی از آن است که در جوامع محلی کوچک و روستایی، وضعیت اقتصادی مهم‌ترین عامل در ایجاد نگرش مثبت و رضایتمندی ساکنین محلی است (Jackson & Inbakaran, 2006). برخی از مهم‌ترین متغیرها در دیدگاه ساکنان محلی عبارت است از: منفعت شخصی، وابستگی به جامعه محلی یا طول مدت سکونت، اطلاعات یا دانش درباره گردشگری، اعتماد یا دلگرمی شخصی نسبت به گردشگری و سطح مشارکت در فعالیت‌های تفریحی، فصلی بودن و میزان برخورد ساکنین با گردشگران (Gursoy & Moteei-langroudi, 2004)، یکپارچگی و انسجام اجتماعی جامعه محلی (Murphy, 1983)، مدت زمان برقراری جریان‌های گردشگری یا سطح بلوغ گردشگری در حوزه، شدت تراکم گردشگر در حوزه و

1. Natural Capitals
2. Physical Capitals
3. Financial Capitals
4. Human Capitals
5. Social Capitals

مرحله توسعه گردشگری (Belise & Hoy, 1980)، شدت استفاده از منابع پایه و سطح علاقه‌مندی میزبان (Gursoy et al., 2002).

پژوهشگران زیادی در زمینه ارزیابی جامعه محلی نسبت به توسعه گردشگری تحقیق کرده‌اند که عمده‌ترین موضوع مورد بحث آن‌ها، کارایی اقتصادی توسعه گردشگری و هزینه‌ها و مزیت‌های این فعالیت‌ها برای جامعه محلی است (Hernandez et al., 1996). اساساً استفاده از توان‌های محیطی در ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و به‌عبارت‌دیگر، افزایش توسعه اقتصادی باید همراه با افزایش نقش مشارکتی و نظارتی ساکنین محلی همراه باشد. در صورتی می‌توان از پتانسیل حمایت جامعه محلی بهره برد که دیدگاه آنان به گردشگری و گردشگران مثبت باشد (Vossoughi et al., 2012). کرچیک و همکاران (Ćurčić et al., 2021) در مطالعه‌ای نشان دادند که موفقیت جامعه روستایی به تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی از طریق منسجم کردن افراد به کمک تشکل‌ها، فعالیت‌های سازمان‌دهی شده توسط مقامات محلی، فعال‌سازی سرمایه انسانی و اجتماعی، و شروع فعالیت‌ها با گروه‌های حاشیه‌نشین بستگی دارد. همچنین آن‌ها معتقدند که آموزش‌های غیررسمی روستاییان، توسعه پایدار و اقتصادی روستا را بهبود می‌بخشد و گردشگری روستایی را قادر می‌سازد تا به بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و کانالی برای تجاری‌سازی محتوای طبیعی و فرهنگی تبدیل شود. ویسی و نیکخواه (Veisi & Nikkhah, 2019) در مطالعه‌ای به واکاوی نقش گردشگری در معیشت و پایداری معیشتی خانوارهای روستایی در بخش اورامان سرآباد پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که گردشگری بر سرمایه انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی و مالی بخش اورامان تأثیر مثبت دارد. همچنین بررسی تأثیر گردشگری بر هر یک از ابعاد با استفاده از آزمون فریدمن نشان داد که بیشترین تأثیر گردشگری بر ابعاد پنج‌گانه معیشت پایدار به ترتیب بر ابعاد مالی، طبیعی، اجتماعی، فیزیکی و انسانی بوده است. به طور کلی گردشگری بر معیشت مردم بخش اورامان شهرستان سرآباد تأثیر معنی‌داری داشته است. نتایج پژوهش عینالی و همکاران (Einali et al., 2018) حاکی از مطلوب بودن و تأثیرگذاری مثبت گردشگری روستایی در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی است. بدین ترتیب گردشگری روستایی سبب ایجاد اشتغال در ابعاد کوچک، فروش محصولات باغی-دامی، معرفی روستاهای هدف گردشگری از طریق رسانه‌ها، شکل‌گیری مشارکت‌های مردمی در مسیر توسعه گردشگری روستایی و بهبود وضعیت معابر و بافت ساختمان‌های روستا شده است. عبدالله‌زاده و همکاران (Abdollahzadeh et al., 2016) در مطالعه‌ای نشان دادند که وضعیت پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و نهادی گردشگری در روستاهای گردشگری مناسب است.

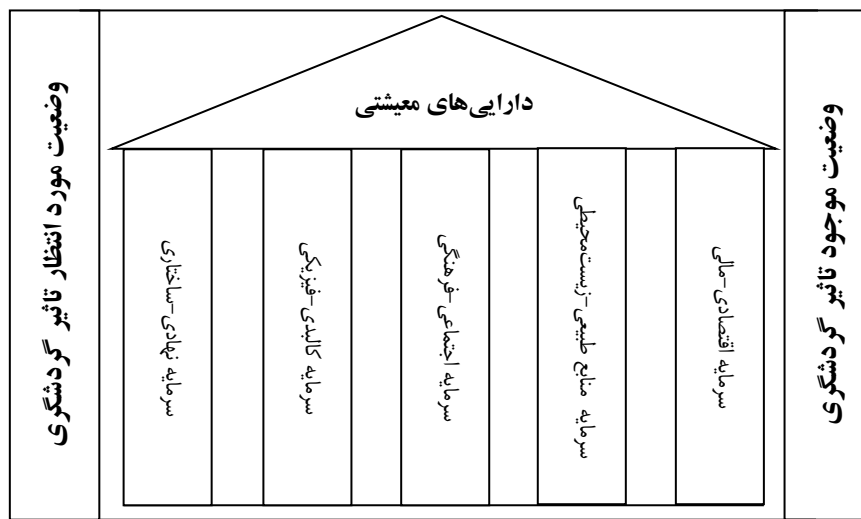
آن‌ها به این نتیجه رسیدند که هرچند توسعه گردشگری در روستاهای گردشگری پیامدهای زیست‌محیطی نامناسبی را به همراه دارد؛ اما پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و نهادی مناسبی را ایجاد کرده است. عنابستانی و همکاران (Anabestani et al., 2012) در بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان دریافتند که توسعه گردشگری تغییرات مثبتی را در ابعاد فوق‌الذکر در سطح روستاهای منطقه فراهم نموده است. جمعه‌پور و احمدی (Jomehpoor & Ahmadi, 2011) در مطالعه‌ای در روستای برغان شهرستان ساوجبلاغ نشان دادند که گردشگری، نقش مثبت کم‌رنگی در کمک به معیشت پایدار و در نتیجه توسعه جامعه روستایی به دنبال داشته است. به طور کلی، آن‌ها نشان دادند که با وجود تعداد نسبتاً زیاد گردشگران در برغان، به علت کمبود تأسیسات، نهادها و خدمات کافی گردشگری و عدم برنامه‌ریزی و بهره‌برداری نظام‌مند از پتانسیل‌های گردشگری روستا، منافع حاصل از گردشگری برای خانوارها به‌خصوص خانوارهای فقیرتر با سرمایه اولیه کمتر، رضایت‌بخش نبود. همچنین گردشگری بر جنبه‌های دیگری چون مسائل اجتماعی، زیست‌محیطی و نهادی تأثیرات مثبت چندانی نداشته و در مواردی تأثیرات منفی اجتماعی و زیست‌محیطی به همراه داشته است. همچنین قهرمانی (Ghahramani, 2007) در مطالعه‌ای نشان داد که گردشگری در دره کن و سولقان شهرستان تهران اثرات مثبت چندانی بر اقتصاد روستاها و محیط زیست آن منطقه نداشته است. علی‌قلی‌زاده فیروزجانی و همکاران (Aligholizadeh Firoozjaee et al., 2007) در مطالعه‌ای در شهرستان نوشهر نشان دادند که بر اساس ارزیابی ساکنان، رشد گردشگری در این ناحیه پیامدهای مثبت اقتصادی نظیر افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش سطح درآمد و بهبود وضعیت خیابان، جاده و خدمات روستایی و پیامدهای منفی اقتصادی نظیر افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش قیمت زمین، افزایش هزینه‌های زندگی و غیره را به دنبال داشته است.

بررسی ادبیات موضوع، حاکی از نقش مؤثر گردشگری در معیشت پایدار روستایی است. اما بررسی وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر دارایی‌های معیشتی مردم روستای کلوان به‌عنوان یک روستای گردشگرپذیر اما کم‌برخوردار به‌واسطه موقعیت جغرافیایی منحصربه‌فرد آن در شمال استان البرز که می‌تواند نقش گسترده‌ای در پایداری معیشت مردم منطقه داشته باشند، ضروری به نظر می‌رسد. لذا، این تحقیق می‌تواند خلأهای موجود در فرایندهای مطالعاتی در حوزه معیشت پایدار روستایی را تا حدودی برطرف نماید و نتایج آن نیز مورد استفاده سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان محلی و ملی قرار گیرد. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال تحلیل شکاف وضعیت موجود و مورد انتظار

تحلیل شکاف وضعیت موجود و.....

تأثیر گردشگری روستایی بر دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی در روستای کلوان است (شکل ۱).

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

همان طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، در این مطالعه دارایی‌های معیشتی با در نظر گرفتن چارچوب معیشت پایدار و بررسی منابع مختلف شامل پنج مؤلفه به شرح زیر است:

سرمایه اقتصادی-مالی: این مؤلفه به منابع مالی (مانند پول نقد، دارایی‌های جاری و غیره) که برای حفظ معیشت موجود و یا بهتر کردن معیشت افراد در دسترس هستند، اطلاق می‌شود.

سرمایه منابع طبیعی-زیست‌محیطی: این سرمایه به منابع طبیعی اشاره دارد که می‌تواند توسط مردم روستایی برای رسیدن به اهداف معیشتی آن‌ها به کار گرفته شود. به‌عنوان مثال، زمین، آب و جنگل، منابع طبیعی محسوب می‌شوند.

سرمایه اجتماعی-فرهنگی: این نوع دارایی به‌عنوان منابع انسانی و فرهنگی تعریف شده است که افراد برای کمک به معیشت خود از آن‌ها کمک می‌گیرند.

سرمایه کالبدی-فیزیکی: این نوع سرمایه شامل زیرساخت‌های اساسی مانند جاده، کانال‌های آبرسانی، ابزارها و کالاهای تولیدی و سرمایه‌ای است که برای پشتیبانی از معیشت مورد نیاز می‌باشد.

سرمایه نهادی-ساختاری: اشاره به نهادهایی از جمله بخش‌های دولتی و خصوصی دارد که در راستای دستیابی به معیشت پایدار روستاییان کمک می‌کند. در این مطالعه با استفاده از مؤلفه‌های پنج‌گانه دارایی‌های معیشتی، وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری مورد تحلیل و مقایسه قرار می‌گیرد؛ بر همین اساس، رابطه بین مؤلفه‌ها مورد نظر نیست.

روش‌شناسی تحقیق

کلوان، روستایی واقع در دهستان آدران از توابع بخش آسارا - شهرستان کرج در استان البرز ایران - است. این روستا در نزدیکی قله کهار (کاهار در زبان محلی) قرار گرفته است و طبیعتی شگفت‌انگیز دارد. وسعت روستا کمی بیشتر از هزار هکتار است و در حال حاضر ۲۲۴ خانوار در آن زندگی می‌کنند (شکل ۲).

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت، کمی است که به روش پیمایشی انجام شده است. همچنین این پژوهش به لحاظ دامنه کنترل متغیرها، از نوع غیر آزمایشی است. از آنجایی که نتایج این پژوهش می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان و ذی‌نفعان در توسعه روستایی قرار گیرد، به لحاظ هدف، کاربردی است. روش انتخاب شده نیز با توجه به موضوع تحقیق، در دسته تحقیقات توصیفی و از نوع

مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش شامل ۲۲۴ خانوار روستای کلوان هستند که در این روستا به صورت دائم یا موقت اسکان دارند (Management and Planning Organization, 2016). با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (Krejcie & Morgan, 1970) ۱۳۵ خانوار با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی شناسایی شدند و در این مطالعه مشارکت کردند.

به منظور دستیابی به هدف تحقیق، از ابزار پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. پرسش‌نامه تحقیق شامل دو بخش بود. بخش اول شامل ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای سرپرست خانوار روستایی شامل سن، تحصیلات و میزان درآمد بود. در بخش دوم، ابعاد معیشت پایدار روستایی شامل پنج بعد اقتصادی- مالی (۱۲ گویه)، اجتماعی- فرهنگی (۱۴ گویه)، منابع طبیعی- زیست‌محیطی (۱۱ گویه)، فیزیکی- کالبدی (۱۰ گویه)، و نهادی- ساختاری (۱۰ گویه) در دو وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری در قالب طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) مورد سنجش قرار گرفت. به منظور بررسی روایی ابزار تحقیق از نظر متخصصان گردشگری روستایی استفاده شد. پس از انجام اصلاحات مورد نظر آن‌ها، روایی ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق به دست آمد. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق، پرسش‌نامه در اختیار ۳۰ آزمودنی خارج از نمونه مورد مطالعه در روستای کلوان قرار گرفت و ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسش‌نامه شامل اقتصادی- مالی (۸۴٪)، اجتماعی- فرهنگی (۷۷/۵٪)، منابع طبیعی- زیست‌محیطی (۷۵٪)، فیزیکی- کالبدی (۷۶٪)، و نهادی- ساختاری (۹۰/۵٪) و به طور میانگین ۸۰/۶ درصد به دست آمد که حاکی از پایایی ابزار تحقیق است.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. برای توصیف داده‌های آماری از مد، میان، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. همچنین به منظور بررسی شکاف بین وضع موجود و وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار خانوار روستایی با توجه به نرمال نبودن داده‌ها از آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون بهره گرفته شد.

نتایج و بحث

بررسی وضعیت سنی پاسخگویان نشان داد که میانگین بیش از نیمی از افراد (۵۶/۳٪) میان- سال هستند که دارای تحصیلات در سطح ابتدایی هستند. همچنین نتایج نشان داد که میانگین درآمد پاسخگویان کمی بیشتر از بیست میلیون ریال است (جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان

متغیر	گروه سنی	فراوانی	درصد	میانگین/میانه/مد	انحراف معیار
سن	کمتر از ۴۰ سال	۳۶	۲۶/۷		
	۴۰-۶۵ سال	۷۶	۵۶/۳	۵۲/۵۲	۱۴/۰۲
	بالتر از ۶۵ سال	۲۳	۱۷		
	جمع	۱۳۵	۱۰۰		
تحصیلات	بی‌سواد	۲۰	۱۴/۸		
	ابتدایی	۶۴	۴۷/۴		
	سیکل	۱۴	۱۰/۴	ابتدایی	-
	دیپلم	۲۹	۲۱/۵		
	لیسانس و بالاتر	۸	۵/۹		
جمع	۱۳۵	۱۰۰			
میزان درآمد ماهیانه (ریال)	کمتر از ۱۰ میلیون	۲۱	۱۵/۶		
	۱۰-۳۰ میلیون	۹۴	۶۹/۶	۲۱۷۰۳۷۶۰	۱۵۷۱۱۹۶۰
	بیشتر از ۳۰ میلیون	۱۸	۱۳/۳		
	بی‌پاسخ	۲	۱/۵		
جمع	۱۳۵	۱۰۰			

مآخذ: یافته‌های پژوهش

با بررسی دیدگاه پاسخگویان در رابطه با وضعیت موجود تأثیر گردشگری بر پایداری اقتصادی- مالی مشخص شد که راه‌اندازی تورهای گردشگری، فروش مستقیم محصولات باغی و دامی در کنار مزرعه، و عرضه مستقیم گیاهان دارویی با میانگین ۲/۱، ۱/۶۴ و ۱/۵۸ به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. از سوی دیگر، گویه‌های برگزاری جشنواره غذاهای محلی و نمایشگاه عرضه مستقیم محصولات کشاورزی، و ایجاد بازارچه‌های محلی جهت فروش تولیدات کشاورزی و دامی ارگانیک با میانگین ۱ در جایگاه آخر رتبه‌بندی قرار گرفتند. همچنین نتایج حاصل از وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری اقتصادی- مالی نشان داد که برگزاری جشنواره‌های برداشت محصولات کشاورزی، و ایجاد بازارچه‌های محلی جهت فروش محصولات باغی و دامی ارگانیک با میانگین ۳/۵۸ و ۳/۵۱ به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار گرفتند. از سوی دیگر، گویه‌های راه‌اندازی خدمات تفریحی مانند اسب‌سواری و غیره برای گردشگران، و ورود گردشگران به باغ برای انتخاب و برداشت محصول و همچنین خرید آن با میانگین ۲/۳۱ و ۲/۱۰ به ترتیب در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. میانگین کل وضعیت موجود این بعد زیر میانگین ۳ است که از نظر طیف امتیازبندی، میزان تأثیر گردشگری بر پایداری اقتصادی- مالی در حد کم تا متوسط ارزیابی شد (جدول ۲).

تحلیل شکاف وضعیت موجود و.....

جدول ۲. وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری اقتصادی - مالی

وضعیت مورد انتظار		وضعیت موجود		گویه پایداری اقتصادی - مالی		
رتبه	انحراف میانگین معیار	رتبه	انحراف میانگین معیار			
۷	۰/۹۲	۳/۱۲	۱	۰/۸۴	۲/۱	راه‌اندازی تورهای گردشگری
۸	۱/۱۲	۲/۶۸	۲	۰/۷۱	۱/۶۴	فروش مستقیم محصولات باغی و دامی در کنار مزرعه
۴	۱/۲۰	۳/۲۸	۳	۰/۸۸	۱/۵۸	عرضه مستقیم گیاهان دارویی
۵	۱/۱۷	۳/۲۳	۴	۰/۶۴	۱/۴۳	درآمدهای حاصل از گردشگری
۹	۱/۱۱	۲/۴۶	۵	۰/۶۴	۱/۴۰	ورود گردشگران به باغات فقط برای خرید
۱۰	۱/۰۹	۲/۴۵	۶	۰/۵۱	۱/۱۴	پذیرایی از گردشگران در مزرعه و آلاچیق باغی با پرداخت هزینه از طرف گردشگران
۳	۰/۹۲	۳/۴۶	۷	۰/۴۲	۱/۱۳	اختصاص دادن بخشی از خانه یا اتاق‌های اضافه ساکنان روستا برای اقامت گردشگران
۱	۱/۰۷	۳/۵۸	۸	۰/۲۵	۱/۰۷	برگزاری جشنواره‌های برداشت محصولات باغی
۱۲	۰/۹۲	۲/۱۰	۹	۰/۲۷	۱/۰۶	ورود گردشگران به باغات برای انتخاب و برداشت محصول و همچنین خرید آن
۱۱	۰/۹۹	۲/۳۱	۱۰	۰/۲۶	۱/۰۲	راه‌اندازی خدمات تفریحی مانند اسب‌سواری و ... برای گردشگران
۶	۱/۰۳	۳/۱۸	۱۱	۰	۱	برگزاری جشنواره غذاهای محلی و نمایشگاه عرضه مستقیم محصولات کشاورزی
۲	۰/۹۷	۳/۵۱	۱۱	۰	۱	ایجاد بازارچه‌های محلی جهت فروش محصولات باغی و دامی ارگانیک

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نقش افراد ذی‌نفوذ محلی در فراهم نمودن زمینه‌های ترویج و فرهنگ گردشگری پذیرایی در بین ساکنین روستا، مشارکت مردم روستا در معرفی جاذبه‌های گردشگری و راهنمایی به گردشگران، و وجود امنیت و تردد با حس آرامش در روستا با میانگین ۳/۵۹، ۳/۴۹ و ۳/۴۷ به ترتیب در رتبه اول تا سوم و ارائه تجربیات کشاورزان در زمینه فعالیت‌های مختلف زراعی و باغی به گردشگران با میانگین ۱/۵۰ در رتبه آخر وضعیت موجود بعد اجتماعی-فرهنگی معیشت پایدار روستایی قرار گرفتند. همچنین نتایج وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری در این بعد نشان داد که مشارکت مردم روستا در معرفی جاذبه‌های گردشگری و راهنمایی به گردشگران، و اعتقاد به حفاظت از طبیعت و همکاری در حفظ بهداشت محیط در بین ساکنین روستا با میانگین ۳/۷۰ و ۳/۵۷ به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار گرفتند. از سوی دیگر، گویه‌های ارائه تجربیات کشاورزان در زمینه فعالیت‌های مختلف باغی به گردشگران و معرفی فرهنگ روستا به گردشگران از طریق صنایع دستی، موسیقی محلی و غذاهای محلی با میانگین ۲/۸۶ و

۲/۸۰ به ترتیب در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. میانگین کل وضعیت موجود این بعد زیر میانگین ۳ است که از لحاظ طیف امتیازبندی، میزان تأثیر گردشگری بر پایداری اجتماعی-فرهنگی در حد کم تا متوسط ارزیابی شد (جدول ۳).

جدول ۳. وضعیت موجود و مورد انتظار اثر گردشگری بر پایداری اجتماعی-فرهنگی

وضعیت موجود		وضعیت مورد انتظار		رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	گویه پایداری اجتماعی-فرهنگی
رتبه	میانگین	رتبه	میانگین					
۳	۳/۵۹	۱	۳/۵۲	۰/۹۷	۰/۸۹	۳	۳/۵۹	نقش افراد ذی‌نفع محلی (اعضاء دهیاری و شورای اسلامی روستا و مددکاران ترویج و تسهیلگران و ...) در فراهم نمودن زمینه‌های ترویج و فرهنگ گردشگری در بین ساکنین روستا
۱	۳/۴۹	۲	۳/۷۰	۰/۸۳	۰/۸۴	۱	۳/۴۹	مشارکت مردم روستا در معرفی جاذبه‌های گردشگری و راهنمایی به گردشگران
۷	۳/۴۷	۳	۳/۳۳	۱/۰۱	۰/۷۵	۷	۳/۴۷	وجود امنیت و تردد با حس آرامش در روستا
۴	۳/۳۰	۴	۳/۴۵	۱/۰۱	۰/۹۷	۴	۳/۳۰	ارتباط مناسب و همدلی مردم روستا با گردشگران
۲	۳/۲۰	۵	۳/۵۷	۰/۹۸	۰/۹۴	۲	۳/۲۰	اعتقاد به حفاظت از طبیعت و همکاری در حفظ بهداشت محیط در بین ساکنین روستا
۹	۳/۱۹	۶	۳/۳۲	۰/۹۹	۰/۹۰	۹	۳/۱۹	حفظ فرهنگ محلی روستا و جلوگیری از شهری شدن سبک زندگی
۱۰	۳/۱۳	۷	۳/۲۸	۰/۹۹	۰/۹۰	۱۰	۳/۱۳	حفظ آداب و رسوم محلی و ارتباطات سنتی و ایجاد اعتماد محلی بین ساکنین روستا
۵	۳/۰۱	۸	۳/۴۰	۰/۹۳	۰/۸۱	۵	۳/۰۱	سطح آگاهی و دانش عمومی مردم روستا نسبت به محیط زیست و منابع طبیعی روستا
۱۲	۲/۹۶	۹	۳/۲۱	۱/۰۷	۰/۸۶	۱۲	۲/۹۶	مشارکت مردم روستا در تأمین هزینه‌های عمومی و خدماتی روستا
۸	۲/۹۰	۱۰	۳/۳۲	۰/۹۲	۰/۸۲	۸	۲/۹۰	تبادل فرهنگی و اطلاعاتی میان برخی گردشگران و افراد محلی
۶	۲/۱۳	۱۱	۳/۴۰	۱/۱۰	۰/۷۴	۶	۲/۱۳	ارائه خدمات رفاهی عمومی و اجتماعی به گردشگران
۱۴	۱/۸۹	۱۲	۲/۸۰	۱/۰۵	۰/۷۵	۱۴	۱/۸۹	معرفی فرهنگ روستا به گردشگران از طریق صنایع دستی، موسیقی محلی و غذاهای محلی
۱۱	۱/۵۷	۱۳	۳/۲۳	۱/۰۸	۰/۶۳	۱۱	۱/۵۷	مشارکت زنان و دختران در ارائه خدمات به گردشگران
۱۳	۱/۵۰	۱۴	۲/۸۶	۱/۱	۰/۶۲	۱۳	۱/۵۰	ارائه تجربیات کشاورزان در زمینه فعالیت‌های مختلف باغی به گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تحلیل شکاف وضعیت موجود و.....

عدم حفاظت از محیط زیست از طریق پخش زباله، و کار فیزیکی و تأمین منابع مالی برای جمع‌آوری و دفع زباله‌های گردشگران توسط روستاییان جهت جلوگیری از آلوده شدن روستا با میانگین ۳/۶۲ و ۳/۰۳ به ترتیب در رتبه اول و دوم، و ورود گردشگران به باغات فقط برای گردش کردن، لذت بردن، عکس گرفتن، استراحت و تمدد اعصاب، و مشخص نمودن پهنه‌های مناسب برای گذران اوقات فراغت گردشگران با میانگین ۱/۴۸ و ۱/۱۱ به ترتیب در رتبه‌های آخر وضعیت موجود بعد منابع طبیعی - زیست‌محیطی معیشت پایدار روستایی قرار گرفتند. همچنین نتایج وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری در این بعد نشان داد که مشخص نمودن پهنه‌های مناسب برای گذران اوقات فراغت گردشگران، و عدم آلودگی منابع آبی و استفاده از آب سالم موجود در روستا با میانگین ۳/۷۷ و ۳/۷۶ به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار گرفتند. میانگین کل وضعیت موجود این بعد زیر میانگین ۳ است که از نظر طیف امتیازبندی، میزان تأثیر گردشگری بر پایداری منابع طبیعی - زیست‌محیطی در حد کم تا متوسط ارزیابی شد (جدول ۴).

جدول ۴. وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری منابع طبیعی - زیست‌محیطی

وضعیت موجود		وضعیت مورد انتظار		گویه پایداری منابع طبیعی - زیست‌محیطی		
رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	
۹	۰/۹۸	۲/۹۱	۱	۰/۷۳	۳/۶۲	عدم حفاظت از محیط زیست از طریق پخش زباله
۵	۰/۹۰	۳/۴۹	۲	۰/۹۸	۳/۰۳	کار فیزیکی و تأمین منابع مالی برای جمع‌آوری و دفع زباله‌های گردشگران توسط روستاییان جهت جلوگیری از آلوده شدن روستا
۲	۰/۸۱	۳/۷۶	۳	۰/۷۱	۲/۹۵	عدم آلودگی منابع آبی و استفاده از آب سالم موجود در روستا
۷	۰/۸۱	۳/۰۴	۴	۰/۷۸	۲/۹۴	جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی
۳	۰/۷۴	۳/۷۲	۵	۰/۹۳	۲/۹۰	حمایت از محیط زیست و منابع طبیعی
۴	۰/۷۶	۳/۷۰	۶	۰/۸۲	۲/۷۴	حفظ تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری موجود در روستا
۱۰	۱/۰۹	۲/۵۸	۷	۰/۹۰	۲/۷۱	حفظ مناظر زیبای طبیعی (چشمه‌ها، کوهستانی بودن و ارتفاعات برف‌گیر و ....) و مراتع و زیستگاه‌های حیات وحش
۶	۰/۸۹	۳/۲۷	۸	۰/۸۴	۲/۶۲	زیباسازی منظر و توسعه فضای سبز و تنوع منابع طبیعی
۸	۰/۸۰	۳/۰۳	۹	۰/۶۵	۲/۵۳	عدم تخلیه فاضلاب به منابع آب‌های سطحی روستا
۱۱	۰/۸۴	۲/۰۴	۱۰	۰/۶۰	۱/۴۸	ورود گردشگران به باغات فقط برای گردش کردن، لذت بردن، عکس گرفتن، استراحت و تمدد اعصاب
۱	۱/۰۳	۳/۷۷	۱۱	۰/۳۴	۱/۱۱	مشخص نمودن پهنه‌های مناسب برای گذران اوقات فراغت گردشگران

مأخذ: یافته‌های پژوهش

با بررسی دیدگاه پاسخگویان در رابطه با وضعیت موجود تأثیر گردشگری بر پایداری کالبدی- فیزیکی مشخص شد که بازسازی و مشارکت در بهسازی روستا، بی‌رویه بودن ساخت و ساز در دامنه‌ها و حاشیه روستا، و بی‌رویه بودن ساخت و سازها در فضای طبیعی روستا به ترتیب با میانگین ۳/۴۷ و ۳/۳۸ در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. از سوی دیگر، گویه‌های نظارت و کنترل بر ساخت و ساز و رعایت حریم رودخانه‌ها و گذرگاه‌ها، کیفیت خدمات اسکان، غذا و حمل و نقل، و توسعه امکانات خدمات اقامتی و رفاهی تفریحی با میانگین ۲/۳۵، ۲/۰۷ و ۱/۹۵ در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. همچنین نتایج حاصل از وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری کالبدی- فیزیکی نشان داد که سهولت دسترسی به روستا از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی (شن‌ریزی و سنگ‌فرش کردن)، نظارت و کنترل بر ساخت و ساز و رعایت حریم رودخانه‌ها و گذرگاه‌ها، و توسعه امکانات خدمات اقامتی و رفاهی تفریحی با میانگین ۳/۷۰، ۳/۶۸ و ۳/۶۸ به ترتیب در رتبه اول تا سوم قرار گرفتند. میانگین کل وضعیت موجود این بعد زیر میانگین ۳ است که از نظر طیف امتیازبندی، میزان تأثیر گردشگری بر پایداری کالبدی- فیزیکی در حد کم تا متوسط ارزیابی شد (جدول ۵).

جدول ۵. وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری کالبدی- فیزیکی

وضعیت موجود		وضعیت مورد انتظار		رتبه	میانگین	گویه پایداری کالبدی- فیزیکی
رتبه	انحراف معیار	رتبه	انحراف معیار			
۶	۰/۹۴	۳/۵۵	۱	۰/۹۱	۳/۵۵	بازسازی و مشارکت در بهسازی روستا
۱۰	۰/۹۲	۲/۲۷	۲	۰/۶۸	۳/۴۷	بی‌رویه بودن ساخت و ساز در دامنه‌ها و حاشیه روستا
۹	۰/۷۱	۲/۶۰	۳	۰/۷۸	۳/۳۸	بی‌رویه بودن ساخت و سازها در فضای طبیعی روستا
۸	۰/۷۷	۲/۷۸	۴	۰/۷۵	۲/۹۵	تغییرات کاربری اراضی کشاورزی و باغات به فعالیت‌های دیگر
۴	۰/۷۴	۳/۶۵	۵	۰/۷۱	۲/۸۳	بهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی موجود در روستا
۱	۰/۷۷	۳/۷۰	۶	۰/۶۴	۲/۶۰	سهولت دسترسی به روستا از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی (شن‌ریزی و سنگ‌فرش کردن)
۷	۰/۸۵	۳/۳۷	۷	۰/۶۸	۲/۴۵	در دسترس بودن خدمات اسکان، حمل و نقل و جابجایی
۲	۰/۹۱	۳/۶۸	۸	۰/۸۴	۲/۳۵	نظارت و کنترل بر ساخت و ساز و رعایت حریم رودخانه‌ها و گذرگاه‌ها
۵	۰/۷۵	۳/۶۲	۹	۰/۸۱	۲/۰۷	کیفیت خدمات اسکان، غذا و حمل و نقل
۳	۰/۹۲	۳/۶۸	۱۰	۰/۷۵	۱/۹۵	توسعه امکانات خدمات اقامتی و رفاهی تفریحی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تحلیل شکاف وضعیت موجود و.....

معرفی روستا به‌عنوان مقصد گردشگری از طریق رسانه‌های جمعی و اطلاع‌رسانی، و امکان خدمات بانکی و پولی (استفاده از دستگاه پوز و عابربانک) با میانگین ۲/۸۹ و ۲/۸۳ به ترتیب در رتبه اول و دوم، و تدوین طرح راه‌اندازی بازارچه سنتی روستا و ایجاد غرفه برای اقشار کم‌درآمد با میانگین ۱/۵۲ در رتبه آخر وضعیت موجود بعد نهادی- ساختاری معیشت پایدار روستایی قرار گرفتند. همچنین نتایج وضعیت مورد انتظار تأثیر گردشگری در این بعد نشان داد که معرفی روستا به‌عنوان مقصد گردشگری از طریق رسانه‌های جمعی و اطلاع‌رسانی، سرمایه‌گذاری بخش دولتی و غیردولتی در توسعه گردشگری روستا و تأثیر آن در اشتغال جوانان، و حمایت دولت از بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی با میانگین ۳/۷۷، ۳/۷۰ و ۳/۷۰ به ترتیب در رتبه اول تا سوم قرار گرفتند. میانگین کل وضعیت موجود این بعد زیر میانگین ۳ است که از نظر طیف امتیازبندی، میزان تأثیر گردشگری بر پایداری نهادی-ساختاری در حد کم ارزیابی شد (جدول ۶).

جدول ۶. وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر پایداری نهادی- ساختاری

رتبه	وضعیت مورد انتظار		وضعیت موجود		گویه پایداری نهادی- ساختاری
	انحراف میانگین معیار	رتبه	انحراف میانگین معیار	رتبه	
۱	۰/۸۲	۳/۸۹	۰/۸۸	۱	معرفی روستا به‌عنوان مقصد گردشگری از طریق رسانه‌های جمعی و اطلاع‌رسانی
۹	۱	۳/۰۴	۰/۸۹	۲	امکان خدمات بانکی و پولی (استفاده از دستگاه پوز و عابربانک)
۶	۱/۰۶	۳/۵۸	۰/۹۱	۳	اعطای وام جهت بهسازی مسکن موجود در روستا
۳	۰/۹۰	۳/۷۰	۰/۷۴	۴	حمایت دولت از بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی
۵	۰/۸۵	۳/۶۸	۰/۷۶	۵	اعطای وام جهت تهیه امکانات زیرساختی برای گردشگران
۴	۰/۹۹	۳/۶۹	۰/۷۱	۶	تدوین قوانین صریح و محکم در حمایت از گردشگری روستایی
۸	۰/۹۶	۳/۱۳	۰/۷۰	۷	سرمایه‌گذاری برای بالا رفتن کیفیت خدمات گردشگری به‌منظور جذب بیشتر گردشگران
۲	۰/۸۵	۳/۷۷	۰/۶۳	۸	سرمایه‌گذاری بخش دولتی و غیردولتی در توسعه گردشگری روستا و تأثیر آن در اشتغال جوانان
۱۰	۱/۰۲	۲/۴۹	۰/۶۳	۹	تشکیل تعاونی‌های محلی روستایی
۷	۱/۰۴	۳/۴۰	۰/۵۷	۱۰	تدوین طرح راه‌اندازی بازارچه سنتی روستا و ایجاد غرفه برای اقشار کم‌درآمد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

رتبه‌بندی و تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و مورد انتظار اثرات گردشگری بر ابعاد معیشت پایدار در جدول ۷ نشان داده شده است. همان طور که نتایج نشان می‌دهد در وضعیت موجود، ابعاد اجتماعی-فرهنگی و کالبدی- فیزیکی با میانگین ۲/۸۱ و ۲/۷۶ به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم قرار گرفتند. همچنین نتایج در وضعیت مورد انتظار نشان داد که ابعاد نهادی-ساختاری و اجتماعی- فرهنگی با میانگین ۳/۴۴ و ۳/۳۱ به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم قرار گرفتند. این در حالی است که بعد اقتصادی- مالی هم در وضعیت موجود و هم در وضعیت مورد انتظار در رتبه آخر قرار گرفت. در تحلیل شکاف بین وضع موجود و مورد انتظار، نتایج حاکی از شکاف معنی‌دار بین وضعیت مورد انتظار و موجود تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار در همه ابعاد معیشت پایدار روستایی است. به عبارتی، امتیاز وضعیت مورد انتظار در مقایسه با امتیاز وضعیت موجود تأثیر گردشگری در هر بعد از معیشت پایدار روستایی به طور معنی‌داری بالاتر است. همان طور که نتایج نشان می‌دهد، بین وضعیت مورد انتظار و موجود ابعاد نهادی- ساختاری ($Z = -۹/۹۴$)، اقتصادی- مالی ($Z = -۹/۹۳$) و منابع طبیعی-زیست‌محیطی ($Z = -۹/۷۳$)، به ترتیب بیشترین شکاف وجود دارد. به عبارتی، فاصله امتیاز بین وضعیت مورد انتظار و موجود ابعاد کالبدی- فیزیکی، اقتصادی- مالی و منابع طبیعی-زیست‌محیطی به ترتیب بیشترین میزان نسبت به فاصله امتیاز بین وضعیت مورد انتظار و موجود سایر ابعاد است. همچنین بین وضعیت مورد انتظار و موجود بعد اجتماعی- فرهنگی در مقایسه با سایر ابعاد معیشت پایدار روستایی، کمترین شکاف ($Z = -۸/۹۸$) وجود دارد (جدول ۷).

جدول ۷. رتبه‌بندی و تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر ابعاد معیشت پایدار

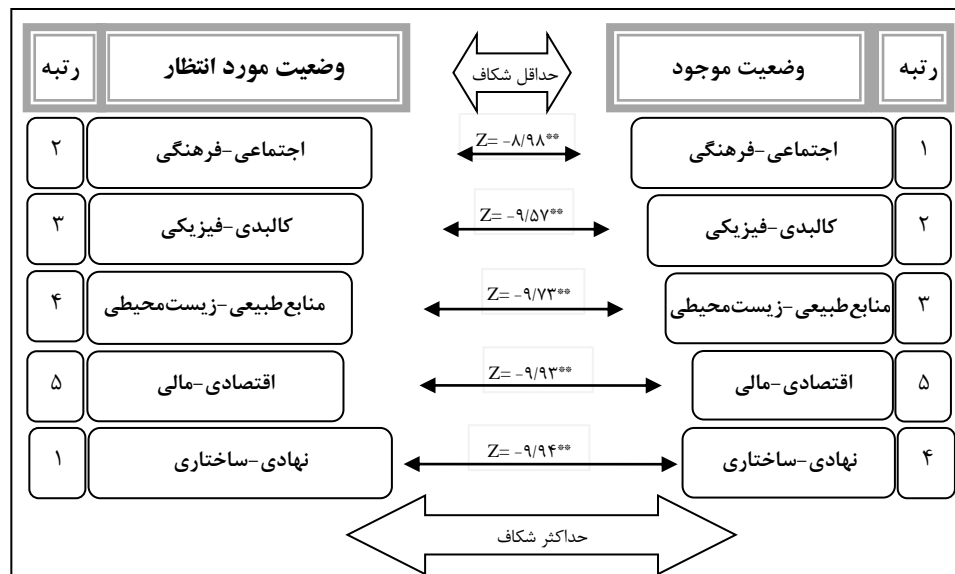
مقایسه میانگین (ویلاکسون)		آمار توصیفی			رتبه	وضعیت	میانگین	انحراف معیار	رتبه	ابعاد معیشت پایدار
سطح معنی‌داری	آماره Z	رتبه متوسط	تعداد نمونه‌ها	رتبه						
۰/۰۰۱	-۹/۹۳	۲/۰۰	۱	۵	۱/۳۰	موجود	۰/۱۹	۵	اقتصادی- مالی	
		۶۶/۴۹	۱۳۰	۵	۲/۹۵	مورد انتظار				
۰/۰۰۱	-۸/۹۸	۲۲/۲۵	۱۴	۱	۲/۸۱	موجود	۰/۲۸	۱	اجتماعی- فرهنگی	
		۶۸/۶۶	۱۱۲	۲	۳/۳۱	مورد انتظار				
۰/۰۰۱	-۹/۷۳	۱۸/۱۷	۳	۳	۲/۶۰	موجود	۰/۲۹	۳	منابع طبیعی- زیست‌محیطی	
		۶۶/۱۲	۱۲۶	۴	۳/۲۱	مورد انتظار				
۰/۰۰۱	-۹/۵۷	۱۳/۷۵	۸	۲	۲/۷۶	موجود	۰/۲۱	۲	کالبدی- فیزیکی	
		۶۷/۸۷	۱۲۰	۳	۳/۲۹	مورد انتظار				
۰/۰۰۱	-۹/۹۴	۱	۱	۴	۲/۰۱	موجود	۰/۴۰	۴	نهادی- ساختاری	
		۶۶/۵۰	۱۳۰	۱	۳/۴۴	مورد انتظار				
۰/۰۰۱	-۱۰/۰۱	۰/۰۰	۰	-	۲/۳۰	موجود	۰/۱۴	-	کل	
		۶۷/۰۰	۱۳۳	-	۳/۲۲	مورد انتظار				

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تنوع اقتصاد روستایی به سمت فعالیت‌های غیر کشاورزی با استفاده از منابع قابل دسترس می‌تواند امکان بهره‌مندی روستاییان از معیشت پایدار را فراهم آورد که در قالب گردشگری روستایی ظهور و بروز می‌کند (Ćurčić et al., 2021). ارزیابی وضعیت گردشگری در روستای کلوان با تأکید بر ابعاد معیشت پایدار و پیشگیری از مشکلات ناشی از ورود بدون برنامه و گردشگری نامناسب مسئله‌ای است که در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. بررسی وضعیت موجود نشان داد که گردشگری نقش کمی در کمک به معیشت پایدار روستاییان کلوان داشته است. یافته‌های جمعه‌پور و احمدی (Jomehpoor & Ahmadi, 2011)، قهرمانی (Ghahramani, 2007)، جمعه‌پور و کیومرث (Jomehpoor & Kiyumars, 2012) و عبدالله‌زاده و همکاران (Abdolahzadeh et al., 2015) نیز از پایین بودن تأثیر گردشگری در کمک به معیشت پایدار روستاییان حکایت دارد. باین‌حال، توجه به کم و کاستی‌های موجود و رفع آن‌ها می‌تواند تا حد مطلوبی انتظارات روستاییان از اثرات گردشگری را برآورده نماید. تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و مورد انتظار روستاییان از تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی حاکی از وجود اختلاف معنی‌دار در همه ابعاد بین دو وضعیت است. به‌طوری‌که بین وضعیت مورد انتظار و موجود ابعاد نهادی-ساختاری، اقتصادی-مالی و منابع طبیعی-زیست‌محیطی، به ترتیب بیشترین شکاف وجود دارد. از بعد نهادی-ساختاری، مهم‌ترین انتظاراتی که روستاییان در نتیجه گردشگری دارند شامل معرفی روستا به‌عنوان مقصد گردشگری از طریق رسانه‌های جمعی و اطلاع‌رسانی، سرمایه‌گذاری بخش دولتی و غیردولتی در توسعه گردشگری روستا، حمایت دولت از بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی، تدوین قوانین صریح و محکم در حمایت از گردشگری روستایی، اعطای وام جهت تهیه امکانات زیرساختی برای گردشگران، اعطای وام جهت بهسازی مسکن موجود در روستا است؛ لذا توجه نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط به موارد یاد شده ضروری است. به‌طور کلی، پاسخگویان میزان تأثیر گردشگری در معیشت اقتصادی-مالی را در وضعیت موجود کم ارزیابی کردند. درحالی‌که روستاییان انتظاری که از تأثیر گردشگری بر معیشت اقتصادی-مالی دارند در حد متوسط است. آنچه که مورد انتظار است و ضرورت دارد تا اداره کل میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی به آن توجه ویژه داشته باشد، برگزاری هرچه بهتر جشنواره‌های برداشت محصولات کشاورزی (چه به لحاظ کمی و چه به لحاظ کیفی) و فراهم شدن شرایط و ایجاد بازارچه‌های محلی جهت فروش تولیدات کشاورزی و دامی ارگانیک است که به تقویت معیشت اقتصادی-مالی روستا منجر خواهد شد. از بعد منابع طبیعی-زیست‌محیطی، گردشگری در وضعیت موجود بر پایداری منابع طبیعی-زیست‌محیطی در حد پایین‌تر از متوسط تأثیر دارد؛ درحالی‌که انتظار جامعه روستایی در حد متوسط به بالا است. لذا، مشخص نمودن پهنه‌های مناسب برای گذران اوقات فراغت گردشگران توسط مقامات محلی، عدم آلودگی منابع آبی و استفاده از آب سالم موجود در روستا از طریق اطلاع‌رسانی، حمایت از محیط زیست و منابع طبیعی توسط افراد محلی، گردشگران و مسئولین ذی‌ربط، حفظ تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری موجود در روستا از طریق آموزش، کار فیزیکی و تأمین منابع مالی برای جمع‌آوری و دفع

زباله‌های گردشگران با همکاری روستاییان و گردشگران جهت جلوگیری از آلوده شدن روستا، زیباسازی منظر و توسعه فضای سبز و تنوع منابع طبیعی، و جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی توسط دست‌اندرکاران اجرایی، و عدم تخلیه فاضلاب به منابع آب‌های سطحی روستا از طریق ایجاد دیده‌بان در سطح منطقه پیشنهاد می‌شود. از بعد کالبدی-فیزیکی، مهم‌ترین انتظاراتی که روستاییان در نتیجه گردشگری دارند شامل سهولت دسترسی به روستا از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی (شن‌ریزی و سنگ‌فرش کردن)، نظارت و کنترل بر ساخت و ساز و رعایت حریم رودخانه‌ها و گذرگاه‌ها، توسعه امکانات خدمات اقامتی و رفاهی تفریحی، بهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی موجود در روستا، کیفیت خدمات اسکان، غذا و حمل و نقل، بازسازی و مشارکت در بهسازی روستا، و در دسترس بودن خدمات اسکان، حمل و نقل و جابجایی است که ضرورت دارد مورد توجه مقامات محلی و منطقه به‌منظور فراهم کردن شرایط لازم و کافی قرار گیرد. از بعد اجتماعی-فرهنگی، گردشگری در وضعیت موجود بر پایداری اجتماعی-فرهنگی در حد پایین‌تر از متوسط تأثیر دارد؛ درحالی‌که انتظار جامعه روستایی خواهان تأثیر تا حد زیاد است. لذا پیشنهاد می‌شود با تشویق مشارکت مردم روستا در معرفی جاذبه‌های گردشگری و راهنمایی به گردشگران، روستاییان شاهد بهبود پایداری معیشت روستایی در بعد اجتماعی-فرهنگی باشند. لذا این موضوع باید مورد توجه مقامات محلی، دولتی و برنامه‌ریزان قرار گیرد.

شکل ۳. شکاف وضعیت موجود و مورد انتظار تأثیر گردشگری بر ابعاد دارایی‌های معیشت پایدار گردشگری روستای کلوان

مطالعه حاضر در یک دیدگاه جامع، به تحلیل انتظارات افراد ساکن در منطقه گردشگری کلوان پرداخته است. نتایج نشان داد که انتظارات افراد ساکن روستای کلوان بر پایداری دارایی‌های معیشتی ناشی از گردشگری تا حد زیادی برآورده نشده است. لازمه پرداختن به انتظارات جامعه هدف (مناطق گردشگری) به هماهنگی میان سازمان‌های مختلف شامل سازمان گردشگری، سازمان محیط زیست و سازمان جهاد کشاورزی استان و نیز سایر نهادهای مرتبط مربوط می‌شود. از سوی دیگر، فرهنگ‌سازی استفاده درست از منابع طبیعی توسط گردشگران از سوی متولیان امر باید مورد توجه قرار گیرد.

منابع

1. Abdollahzadeh, Gh.h., Salehi, Kh. Sharifzadeh, M.Sh. & Khajehshahkahi, A.R. (2016). Investigating the impact of tourism on sustainable rural livelihoods in Golestan province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 4(15), 148-169. [In Persian]
2. Alibaygi, A. & Borzoo, G. (2014). Multifunctional agriculture (MFA) from viewpoint Iranian specialists' agricultural and rural development. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 44(3), 501-511. [In Persian]
3. Aligholizadeh Firoozjaee, N., Badri Hassan, S.A. & Faraji Sabokbar, A. (2007). Attitudes of Iranian host communities towards the economic and environmental impacts of tourism in rural areas: A case study of the central part of Noushahr county. *Village and Development*, 10(1), 1-22. [In Persian]
4. Anabestani, A., Saeidi, A. & Darvishi, H. (2012). Evaluation of socio-economic, physical and ecological of tourism development in rural areas from villagers and tourists' points of view (Case study: Dasht Arjan of Fars). *Spatial Planning*, 2(2), 1-20. [In Persian]
5. Ashley, C. (2000). The impacts of tourism on rural livelihoods: Namibia's experience. (Working Paper 128). Overseas Development Institute.
6. Ashley, C., Roe, D. & Goodwin, H. (2001), Pre-poor tourism strategies: making tourism work for the poor, a review of experience. Nottingham: The Russell Press.
7. Beckman, J. & Countryman, A. M. (2021). The importance of agriculture in the economy: Impacts from COVID-19. *American Journal of Agricultural Economics*, 103(5), 1595-1611.
8. Belise, F.J. & Hoy, D.R. (1980). The perceived impact of tourism by residents, a case study in Santa Manta. *Annals of Tourism Research*, 7(1), 83-101.

9. Chambers, R. & Conway, G.R. (1992). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. (IDS Discussion Paper 296). Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex Brighton.
10. Ćurčić, N., Svitlica, A.M., Brankov, J., Bjeljac, Ž., Pavlović, S. & Jandžiković, B. (2021). The role of rural tourism in strengthening the sustainability of rural areas: The case of Zlakusa village. *Sustainability*, 13(12), 6747.
11. DFID (2001). Sustainable livelihoods guidance sheets. London: Department for International Development.
12. Einali, J., Farahani, H., Cheraghi, M. & Abbasi, F. (2018). Assessing the rural tourism role in the sustainable development of local communities (Case study: Tourism destination villages - Zanjan province). *Journal of Tourism and Development*, 7(2), 171-193. [In Persian]
13. Ghahramani, N. (2007). The role of tourism in rural development in Kan and Solghan valleys of Tehran. Master's Thesis, Faculty of Geography, University of Tehran.
14. Gursoy, D. & Denney, R. (2004). Host attitudes toward tourism: An improved structural model, *Annals of Tourism Research*, 31(3), 516-495.
15. Gursoy, D., Claudia, J. & Muzzafer, U. (2002). Resident attitudes structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
16. Haji Hosseini, S., Motiee Langerudi, S.H., Ghadiri Masoum, M. & Darban Astane, A. (2019). Spatial analysis of livelihood assets of rural households (Case study: Buin Zahra township). *Human Geography Research Quarterly*, 51(3), 693-714. [In Persian]
17. Hernandez, S.A., Cohen, J. & Garcia, H.L. (1996). Residents attitudes towards an instant resort enclave. *Annals of Tourism Research*, 23, 755-779.
18. Jackson, M.S. & Inbakaran, R.J. (2006). Evaluating residents' attitudes towards and intentions to act towards tourism development in regional Victoria. *Australia International Journal of Tourism Research*, 8(5), 355-366.
19. Jomehpoor, M. & Ahmadi, Sh. (2011). Effect of tourism on sustainable rural livelihoods (Case study: Baraghan village - Savojbolagh county). *Journal of Rural Research*, 2(5), 33-62. [In Persian]
20. Jomehpoor, M. & Kiyumars, N. (2012). Investigation of tourism impact on the livelihood activities and assets of rural households, (Case study: Zeeyarat village in Gorgan county). *Tourism Management Studies*, 7(17), 73-92. [In Persian]

21. Kheirollahi, M., Alibaygi, A. & Rostami Ghobadi, F. (2021). Analysing multifunctional agriculture components in Dehloran township. *Journal of Rural Research*, 12(1), 24-43. [In Persian]
22. Krantz, L. (2001). The sustainable livelihood approach to poverty reduction. *Swedish International Development Cooperation Agency*, 105(25), 1-38.
23. Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
24. Lane, B., Kastenholz, E. & Carneiro, M. J. (2022). Rural tourism and sustainability: a special issue, review and update for the opening years of the twenty-first century. *Sustainability*, 14, 6070.
25. Management and Planning Organization (2016). Law of the sixth economic, social and cultural development plan of the Islamic Republic of Iran (2017-2021), Tehran. [In Persian]
26. Moteei-langroudi, S.H. (2003). Rural planning with emphasis on Iran, Mashhad: Mashhad University Jahad Publications. [In Persian]
27. Moteei-langroudi, S.H. & Rezaeyeh-azadi, M. (2013). The evaluation of tourism economy from host community's view point in Oromee-e Band resort. *Journal of Space Economics and Rural Development*, 2(4) ,75-91. [In Persian]
28. Moumenihelali, H., Sadighi, H. & Abbasi, E. (2021). Canonical analysis of relationship between dimensions of social capital and sustainability components of pluriactive rice farmers' activity in Haraz plain watershed, Iran. *Village and Development*, 24(93), 81-104. [In Persian]
29. Murphy, P. E (1983). Perceptions and attitudes of decisions making groups in truism centers. *Journal of Travel Research*, 21(3), 8-12.
30. Ragkos, A. & Theodoridis, A. (2016). Valuation of environmental and social functions of the multifunctional Cypriot agriculture. *Land Use Policy*, 54, 593-601.
31. Rezvani, M.R. (2004). Introduction to rural development in Iran. Tehran: Ghoomes Publishing. [In Persian]
32. Sojasi Qidari, H., Sadeqlu, T. & Shakourifard, E. (2016). Measuring the livelihood properties in rural areas using a sustainable livelihood approach (Case study: Rural areas of Taybad county). *Journal of Research & Rural Planning*, 5(1), 197-215. [In Persian]
33. Spatarua, A., Faggiana, R. & Docking, A. (2020). Principles of multifunctional agriculture for supporting agriculture in metropolitan peri-urban areas: The case of Greater Melbourne, Australia. *Journal of Rural Studies*, 74, 34-44.

34. Tabares, A., Londoño-Pineda, A., Cano, J.A. & Gómez-Montoya, R. (2022). Rural entrepreneurship: An analysis of current and emerging issues from the sustainable livelihood framework. *Economies*, 10, 142.
35. Veisi, F. & Nikkhah, Ch. (2019). Analysis of the role of tourism in sustainable livelihoods of rural households, Case study: Oraman district in Sarvabad county. *Scientific Journal of Geography and Planning*, 22(66), 329-348. [In Persian]
36. Viana, C.M., Freire, D., Abrantes, P., Rocha, J. & Pereira, P. (2022). Agricultural land systems importance for supporting food security and sustainable development goals: A systematic review. *Science of The Total Environment*, 806, 150718.
37. Vossoughi, L., Khani, F., Motioee-Langroodi, S.H. & Rahnamaee, M.T. (2012). Evaluating rural community attitudes towards tourism development, according to structural equation model (Case study: Mountain areas of Roodbar Ghasran, Shemiran). *Journal of Rural Research*, 2(8), 63-88. [In Persian]
38. Wilson, G.A. (2007). Multifunctional agriculture: A transition theory perspective. UK: Cromwell Press.
39. WTO (2004). Tourism and poverty alleviation: Recommendations for action. Madrid: World Tourism Organization.
40. Yari Hesar, A. & Bakhtar, S. (2016). Application of Alen Prescott stability measurement model in analysis rural sustainable tourism, case study: Nir county-Ardabil province. *Journal of Regional Planning*, 6(22), 121-134. [In Persian]
41. Zheng, T. (2022). Research on the design of rural tourism e-commerce system based on big data technology. *Procedia Computer Science*, 208, 414-419.